

KATHLEEN EMMERY

JONG MET
EEN
HART VOOR
FAMILIE

HOE JONGEREN DENKEN
OVER GEZINNEN

Dit boek is een initiatief van het kenniscentrum
Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen (Odisee hogeschool),
Huart Hamoirlaan 136, Schaarbeek.

D/2015/45/357 – ISBN 978 94 014 2901 6 – NUR 840, 766

Vormgeving binnenwerk: Fulya Toper | www.fulya.be
Vormgeving omslag: Gert Degrande | DE WITLOFCOMPAGNIE

© Kathleen Emmery & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2015.

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij, de boeken- en multimediodivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.
Niets van deze uitgave mag verveelvoudigd worden en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
Erasme Ruelensvest 179 bus 101
3001 Leuven
België
www.lannoocampus.be

Inhoudstafel

JONGEREN EN HUN FAMILIES: EEN SCHOUDE OM OP TE LEUNEN	9
1 JE BENT JONG EN JE KUNT WAT	13
<i>KATHLEEN EMMERY, ELINE MECHELS & LUT VERSTAPPEN</i>	
Van binnen naar buiten	15
Jongeren hebben het laatste woord	18
Dank en vertrouwen	18
2 LAAT ME LOS ... EN HOUD ME VAST	21
<i>CLAIRE WIEWAUTERS</i>	
Off the beaten track	23
Ik zie, ik zie wat jij niet ziet?!	24
De vier g's van de jongeren-gps	25
Wat zie ik als ik jouw bril opzet, door jouw ogen kijk?	26
De 'brug der zuchten'	27
Relatie onder druk	29
Lijf en leden	30
Kijk uit: brein onder constructie	31
Op weg met een gps	33
3 IDENTITEITSONTWIKKELING BIJ JONGEREN UIT MIGRATIEGEZINNEN	36
<i>PATRICK MEURS</i>	
Betrokken en bekommerd	39
Gevoelig voor afwijzing	40
Perspectieven op identiteitsvorming in de adolescentie en de migratie	42
De complexiteit van de identiteitszoektocht bij islamitische jongeren	47
Wat islamitische jongeren van hun ouders nodig hebben	53
Het ontbrekende stukje van de puzzel	56

4	OPVOEDINGSIDEALEN VAN MOSLIMJONGEREN	59
	<i>NAÏMA LAFRARCHI, HANS VAN CROMBRUGGE & KOEN PONNET</i>	
	Moslimjongeren = probleemjongeren?	61
	Moslams en christenen bevraagd	62
	Kaarten én praten	63
	Jongeren laten in hun kaarten kijken	64
	Interviews met jongeren	67
	Islam als referentiekader	73
	Gezin, familie én godsdienst zijn veilige havens	75
5	EVOLUTIES VAN VADERBEELDEN BIJ JONGEREN	79
	<i>SIMONNE VANDEWAERDE</i>	
	Evolutie van rolpatronen	81
	Eigen vader blijft de kostwinner	82
	Zichzelf als zorgende vader	83
	Vaderbeelden bij anderen minder optimistisch	84
	Van werken en spelen naar de was en de plas?	84
	Genderrolattitudes	85
	Verschillen volgens gender	86
	Attitudes op de helling	86
	Trage ontbinding van traditionele rolopvattingen	89
6	WERK EN PRIVÉLEVEN BIJ GENERATIE X EN Y	93
	<i>MIET TIMMERS</i>	
	Verwijten en bewondering	95
	Generatiedenken	96
	Opvoeding en ouderschap van Generatie X	96
	Onderhandelingsgezinnen	98
	Helikopterouders	99
	Generatie X en de combinatie van werk en gezin	100
	De collectieve herinneringen van Generatie Y	102
	Generatie Y op de schoolbanken	103
	Paradoxaal toekomstperspectieven	103
	Geen generatiekloof	104
	Generatie Y op de werkvloer	105
	Tijd voor het gezin én zichzelf	109

7	COPINGSTRATEGIEËN BIJ ADOLESCENTEN EN OUDERS UIT VERSCHILLENDE-INKOMENSGEZINNEN	115
	<i>KOEN PONNET</i>	
	Geldgebrek in een gezin geeft stress, ook bij jongeren	117
	Stress en hoe ermee om te gaan	118
	Een Vlaams onderzoek naar copingstrategieën	120
	Relatie tussen armoede en stress	126
8	‘KRIJGEN WE ONZE BAL TERUG?’ DE AUTONOMIE VAN JONGEREN IN JEUGDSPOORTCLUBS ONDERSTEUNEN	132
	<i>JORIS LAMBRECHTS, HANS VAN CROMBRUGGE</i>	
	Sporten kan leuk én gezond zijn	135
	Plezier of ambitie ... van de ouders?	136
	Betrokken ouders? Graag, maar dan positief ...	137
	Motivatie is alles	138
	Met vallen en opstaan	145
	Positief supporteren kun je leren, maar er moet nog veel meer gebeuren	147
9	JONGEREN ZOEKEN HUN PLEK IN DE PUBLIEKE RUIMTE	153
	<i>DIRK LUYTEN</i>	
	Kindvriendelijk wonen in de lift	155
	Jongeren aan het woord	157
	Joods-orthodoxe meisjes tussen een eigen kamer en spelen op straat	164
	Hoe maken we de woonomgeving meer jongerenvriendelijk?	166
10	HET LAATSTE WOORD	176
	<i>KATHLEEN EMMERY, ELINE MECHELS & LUT VERSTAPPEN</i>	
	De stellingen	179
	De citaten	180
	Blijven dromen	188
	WIE IS WIE	189
	De auteurs	189
	Kenniscentrum Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen	191
	De leerlingen van Sint-Lukas	191
	EINDNOTEN	192

Jongeren en hun families: een schouder om op te leunen

Vooraf

Een deel van wie ik vandaag ben, kreeg ik mee van thuis. Dat geldt wellicht niet enkel voor mij, maar voor alle kinderen en jongeren in Vlaanderen, België en de wereld. Daarom zijn goede familiale banden belangrijk, want daarmee begint een gezonde samenleving.

Op zoek naar bevestiging

In de negentien jaar dat ik rondloop op deze aardbol, denk ik een sleutelwoord te hebben gevonden dat bepaalt waarom ik op een bepaalde manier handel en dat mij motiveert om mijn dromen te volgen: bevestiging. Ik geloof dat wij, jonge mensen, continu op zoek zijn naar de bevestiging dat ons bestaan goed is en dat wij iets te betekenen hebben. Of simpelweg: dat wij ertoe doen. In onze maatschappij is dat fundamenteel en ons gezin is vaak de eerste plek waar we dit gevoel ervaren. Alle kinderen en jongeren hebben recht op dat gevoel, die sleutel tot hoop en geluk.

Het gezin: een plaats waar je stem telt

De rol van onze ouders is niet te onderschatten. Een betrokken ouder of voogd is het vertrekpunt voor een gezond kind en een gezonde samenleving. Betrokken zijn kan op allerlei manieren, door participatie bijvoorbeeld. En nu heb ik het even niet over participatie in de zin van stemplicht of -recht, verre van. Ik heb het over de wortels van maatschappelijk engagement. Die beginnen als kinderen en adolescenten thuis dingen mee mogen beslissen, bijvoorbeeld waar de gezinsvakantie naartoe gaat. Of dat ze mee mogen discussiëren aan tafel en dat hun mening gevraagd wordt bij belangrijke familiale beslissingen. Zulke elementaire gewoontes maken of kraken een individu. Dat geeft ons, kinderen en jongeren, een gevoel van bevestiging. Daardoor beseffen we dat onze aanwezigheid

ertoe doet en los staat van onze leeftijd. En op die manier maakt een stevige thuisbasis de stap naar maatschappelijke participatie vaak kleiner.

Goede communicatie is een andere rode draad binnen een gezin. Het is voor ons, jongeren, een middel om te puberen, maar het is net zo goed een middel van ouders om hun bezorgdheid om en steun voor hun kind te tonen. In het oog van de storm hebben we vaak een klankbord nodig. Terwijl we belangrijke levenskeuzes maken en ondertussen tegen vele muren lopen, kan een woordje advies van onze ouders wonderen doen. Wij zijn immers op zoek naar onze identiteit en dat is een weg met vallen en opstaan. Vinden we geen luisterend oor, dan zorgt dat vaak voor frustraties, die kunnen leiden tot wanhoop en conflicten.

Over generaties heen

Wij, jongeren, hopen op een stabiele toekomst. Wij willen dat vooral opdat er een goed klimaat zou zijn voor onze familie, ons gezin en onze naasten. Wij willen kunnen werken. Zo hebben we zekerheid voor wanneer we ouder zijn. Ook als jongere hebben we oog voor oudere generaties. En we hopen dat diezelfde generaties oog hebben voor ons wanneer zij keuzes maken.

De jongeren van vandaag zijn degenen die rekening moeten houden met de toekomst voor hun nakomelingen. Onze ouders willen dat wij in een wereld wonen die voldoende perspectieven en hoop biedt voor onze toekomst. Wij, de jongeren van vandaag, willen vanzelfsprekend dat onze toekomstige gezinnen hetzelfde hebben. Factoren zoals klimaat en duurzaamheid zijn nu belangrijk en zullen dat later ook blijven.

De samenleving verandert en gezinnen veranderen mee

Onze samenleving is voortdurend in beweging en onze gezinnen zijn dat ook. Er zijn gezinnen die te maken krijgen met een beperking, handicap of chronische ziekte bij de ouders of kinderen; gezinnen met een andere etnisch-culturele afkomst, eenoudergezinnen, halebigezinnen, ... We willen hier en nu en in de toekomst ruimte voor al die soorten gezinnen. Voor gezinnen met een etnisch-culturele afkomst is integratie bijvoorbeeld erg belangrijk, maar niet altijd even gemakkelijk. Voor sommigen is de verandering naar een nieuw land of continent verre van evident. Er

komt immers veel nieuws af op de hele familie. Dat zijn ook minder fijne ervaringen en in die tijden is de steun van een gezin belangrijk.

Door de jaren heen vergrootte de leefwereld van kinderen en jongeren. We stappen, fietsen en bewegen meer en verder. Een kind- en jeugd-vriendelijke omgeving is vanzelfsprekend van groot belang. Wij zijn jong. Geef ons binnen en buiten het gezin ook de ruimte, letterlijk en figuurlijk, om jong te zijn. En die ruimte hebben we niet alleen fysiek maar ook mentaal nodig. Emotioneel en psychisch welzijn moeten helemaal uit de taboesfeer, want een gezin is vaak de eerste plek waar er over dergelijke zaken al van jongs af kan en moet gepraat worden. Door delicate zaken uit de weg te gaan, komen we nooit aan een goede basis voor ieder individu. Door kinderen en jongeren al op jonge leeftijd fysieke en mentale ruimte te geven, krijgen ze de kans om op te groeien tot gelukkige en evenwichtige mensen.

De toekomst van het gezin is veelsoortig

Een gezin bestaat al een tijdje niet meer alleen uit mensen met wie we hetzelfde DNA delen. Het is een groep van mensen die veel betekent voor ieder individu in de groep. Een gezin biedt rolmodellen, mentors, steun in elke zin van het woord. En wat met de toekomst? Hoe kijken wij, jongeren, naar ons toekomstige gezin? Volgen we het voorbeeld van onze ouders? Iedere jongere is vrij om zelf in te vullen hoe zijn toekomstig gezin eruit zou moeten zien of waaraan het zou moeten voldoen. Zeker is dat er ruimte moet zijn voor diversiteit, voor een samenleving met allerlei soorten gezinnen.

Hoewel alle families verschillen in grootte, afkomst en geloof, over één aspect zijn we het eens: de waarde van onze familiale banden is ontzettend belangrijk. Familie is immers voor het leven.

Nozizwe Dube

voorzitster Vlaamse Jeugdraad

1

Je bent jong en je kunt wat

KATHLEEN EMMERY

ELINE MECHELS

LUT VERSTAPPEN

*‘Pubergedrag’ en ‘jongerenattitudes’
zijn voor velen storend, eerder GAS-
waardig dan lovenswaardig. In dit boek
vertrekken we met een positieve blik: wij
zien tieners en adolescenten als competente
en geëngageerde jonge mensen.*

Je bent jong en je kunt wat

Inleiding

In veel onderzoek en publicaties over jongeren en hun gezinscontext ligt de nadruk op de problemen van jongeren en de ‘overlast’ die ze zouden veroorzaken. Toch is het normaal dat jongeren hun eigen weg zoeken en dat ze daarbij botsen met hun omgeving. Dat is hun taak, op weg naar meer autonomie en zelfstandigheid. Hun ouders en hun gezin blijven veel jongeren een essentieel kader bieden, maar jongeren gaan wel morrelen aan de rand daarvan. Ouders en begeleiders moeten dus op zoek naar een nieuwe invulling van hun rol, met andere accenten.

Wij kiezen voor een positieve benadering. We onderzoeken welke zin jongeren geven aan gezin. We vragen jongeren naar hun dromen, hun verwachtingen, hun idealen. We belichten hun gevoelswereld én de omgeving waarin ze opgroeien. We doen dat steeds tegen de achtergrond van hun gezin. Zowel de innerlijke wereld van jongeren, hun gezinsleven als hun plaats in de samenleving komen aan bod.

Wij, dat zijn onderzoekers en medewerkers van het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen, een kenniscentrum dat binnen de hogeschool Odisee onderzoek verricht naar de leefsituatie van gezinnen en naar een betere ondersteuning van gezinnen. De onderzoekers zijn tegelijk docent in de opleiding Gezinswetenschappen, een professionele bacheloropleiding van Odisee over gezin, relaties en opvoeding. Wij, dat zijn ook de tweedejaarsstudenten van deze opleiding die samen met hun docenten in verschillende projectgroepen onderzochten hoe jongeren tegenover hun gezin staan en welk gezin ze voor zichzelf dromen.

Van binnen naar buiten

De diversiteit van die projectgroepen en hun begeleiders verklaart meteen ook de diversiteit aan onderwerpen en invalshoeken die je in dit boek vindt. De hoofdstukken wandelen van de binnen- naar de buitenwereld van jongeren: van hun persoonlijke ontwikkeling, de relatie met hun ou-

ders thuis en de manier waarop ze zichzelf dromen als ouders, naar de invloed van de buitenwereld en ten slotte de ervaringen van jongeren in hun vrije tijd en op straat, maar steeds in relatie tot hun gezinsleven. Natuurlijk pretenderen we niet om hét perspectief van jongeren naar voren te brengen. We gaan uit van de diversiteit van jongeren en van gezinnen vandaag. Die diversiteit klinkt ook door in hun meningen, verwachtingen, dromen.

Eerst krijg je een inblik in de binnenwereld van jongeren. Vaak ziet de buitenwereld vooral het gedrag, dat problematisch kan zijn. In deze bijdrage krijgen we het perspectief van de jongeren zelf, met de uitnodiging om niet te oordelen op basis van gedrag, maar te vertrekken van wat de jongeren zelf denken en voelen. We zien hoe ze eigenzinnig hun eigen weg zoeken en toch stiekem hopen op wat richtingwijzers van hun ouders. Iemand een gps?

Over moslimjongeren horen we al te vaak slecht nieuws. Toch doen veel moslimjongens en -meisjes het gewoon goed. Zij zoeken, net als alle jongeren, hun balans tussen hun persoonlijke streven en de verwachtingen van hun omgeving. Vaak doen ze dat zeer goed, soms gaat het minder vlot, want bovenop de gebruikelijke besognes van adolescenten krijgen zij frequenter te maken met afwijzing. In het derde hoofdstuk gaan we op zoek naar factoren (bij jongeren, hun ouders en de omgeving) die kunnen bijdragen tot een gevoel van 'ertoe doen'. In het vierde hoofdstuk staan de dromen en idealen van moslimjongeren centraal. In hun zoektocht naar een identiteit en een positief zelfbeeld bieden vooral de familie en het gezin een houvast, maar ook religie is voor hen een leidraad voor een 'goed leven'.

Welk gezin dromen jongeren voor zichzelf? En vooral: welke genderrollen zien ze voor zichzelf als ouders? De meeste jongeren groeien op met ouders die allebei werken. Ze zien hoe vaders en moeders alles combineren en organiseren. Zouden zij dat op dezelfde manier willen doen of net helemaal anders? Hoofdstuk vijf bekijkt de vaderbeelden van jongeren. Jongeren verwachten in de toekomst wel wat spanning tussen gezin en werk. In dat geval kiezen jongeren in de eerste plaats voor gezin en familie. Werken is niet alles.

Generatie X en Y samen, werkt dat? Die twintigers op kantoor communiceren wel héél direct en ze lijken niet onder de indruk van hiërar-

chie. Generatie X, de veertigers en vijftigers van nu, is de generatie die hen heeft opgevoed en dat anders heeft willen doen dan hun ouders, namelijk minder autoritair en meer onderhandeld en communicerend. Tja, wat wil je dan? Studenten interviewden vijftien werkende jongeren tussen 18 en 25 jaar. Ze spraken ook met hun moeders. Blijkt dat er niet echt sprake is van een generatiekloof, maar dat Generatie Y toch met een wat andere kijk het werkende leven instapt.

Je kiest niet in welk gezin je opgroeit, maar dat bepaalt wel voor een groot deel je kansen in deze maatschappij. Jongeren die opgroeien in gezinnen met een laag inkomen, lopen meer risico op problemen en doen het vaak minder goed op school dan hun leeftijdsgenoten uit gezinnen die het wat breder hebben. Dat heeft te maken met de verhoogde stress die eigen is aan een leven met een armoederisico. In hoofdstuk zeven onderzoeken we hoe jongeren uit lage-, middelmatige- en hoge-inkomensgezinnen omgaan met stress. Eens te meer blijkt dat de toegang tot hulp- en steunbronnen voor armere gezinnen beter moet als we willen dat die gezinnen hun krachten terugvinden en actief leren inzetten.

Sport is voor veel jongeren belangrijk en dat is het niet alleen omwille van de fun. Het gevoel erbij te horen, is een sterk motief om aan te sluiten bij een jeugdsportclub. Maar de meeste jongeren zijn niet blij met ouders die roepen en schelden aan de rand van het sportveld. Meer nog: ze gaan er zeker niet beter van sporten. Jongeren willen graag dat hun ouders betrokken zijn bij hun sport en vrije tijd, maar dan op een positieve manier. Hoe je jonge sporters kunt motiveren en stimuleren, dat kun je leren. In hoofdstuk acht vind je een aantal tips en een pleidooi om jongeren zelf een stem te geven in hun clubs, want dat is hun 'kinder'-recht!

We zien enkele jongeren op straat en meteen denken we: 'Hangjongeren!' Als het op de inrichting van de publieke ruimte aankomt, is zich veilig, vlot en doelgericht bewegen nochtans ook een prioriteit voor jongeren. Zij hebben evenveel last van afval en vandalisme op straat als hun ouders. In hoofdstuk negen geven zowel jongeren als hun ouders aan wat zij begrijpen onder 'gezinsvriendelijk' wonen in de stad en een gemeente. Wat meer tolerantie bij sommige volwassenen en ouderen en een lokaal beleid dat gericht is op het creëren van 'hangplekken' voor jongeren, zijn zeker gewenst.

Jongeren hebben het laatste woord

In de onderzoeksprojecten die aan de basis lagen van dit boek, gingen studenten en onderzoekers praten met jongeren en vaak ook met ouders. Daarom staan de visies en opinies van jongeren centraal in dit boek, soms aangevuld met visies van ouders, maar daar hebben we het niet bij gelaten.

We hebben scholieren van de derde graad Vrije Beeldende Vorming van de Brusselse Sint-Lukas Kunsthumaniora uitgenodigd om onder begeleiding van leerkracht en kunstenaars Nora Theys te werken aan hun eigenzinnige, kritische blik op ons onderzoekswerk. Zo zien we de thema's door de ogen van jonge kunstenaars. In dit boek presenteren we een selectie van hun werk.

Bovendien nodigden we scholieren uit twee Brusselse scholen uit om hun mening te geven in een aantal focusgesprekken. We legden ze enkele prikkelende stellingen voor, geïnspireerd door de thema's en de onderzoeksprojecten die we in dit boek presenteren. Hun stemmen weerklinken in citaten doorheen het boek. In het afsluitende hoofdstuk zetten we de stemmen van de jongeren nog eens extra in de kijker.

Dank en vertrouwen

Dit boek is het resultaat van de inzet van velen. Onze dank gaat in de eerste plaats uit naar de studenten Gezinswetenschappen van hogeschool Odisee en de studenten Sociologie van de Universiteit Antwerpen, die via hun projectwerk meewerkten aan de diverse onderzoeksprojecten en vaak veel meer deden dan de doelstellingen van de 'ECTS-fiches' laten vermoeden. Hun creatieve inbreng zat niet alleen in de afname van interviews of enquêtes, maar gaf ook mee vorm aan probleem- en vraagstellingen. Dank ook aan de onderzoekers-docenten die de studenten op kritische wijze begeleidden en het werk van de studenten met hun deskundige analyse van de resultaten naar een nog hoger niveau tilden.

Dank aan de kunsthumaniora Sint-Lukas in Brussel, en in het bijzonder aan leerkracht Nora Theys, die haar leerlingen coachte in het realiseren van de creaties in dit boek. Dank ook aan de Brusselse scholen en leerkrachten die meewerkten aan de focusgesprekken, het Lutgardiscollege van Oudergem en het Koninklijk Atheneum Emanuel Hiel van Schaarbeek.

We danken in het bijzonder de Vlaamse kinderrechtencommissaris Bruno Vanobbergen, die de tijd nam om een eerste versie van dit boek door te nemen en ons enkele waardevolle tips gaf. Dank ook aan Nozizwe Dube, die als voorzitter van de Vlaamse Jeugdraad het voorwoord voor haar rekening wilde nemen.

Vooraf danken we de vele jongeren die direct en indirect hun stem lieten horen, als geïnterviewde of respondent in een onderzoek, als deelnemer aan de focusgesprekken, als kunstenaar. We leerden veel van de interactie en de dialoog met hen.

Uit alle contacten en in alle bijdragen blijkt keer op keer hoe sterk jonge mensen zich inzetten voor hun gezin en voor hun omgeving, of het nu gaat over hun buurt en de manier waarop ze de publieke ruimte graag ingevuld zien, hun idee over de combinatie werk en gezin, het type ouder dat ze zelf willen zijn, de opvoedingsidealen die ze voor hun eigen gezin dromen of de manier waarop ze hun vrije tijd invullen, hun ouders daarin willen betrekken en zich uit de slag trekken als hun ouders het moeilijk hebben.

De jonge mensen in dit boek groeien op in eigentijdse, diverse, flexibele gezinnen. Het zijn geen probleem-, hang- of radicaliserende jongeren, maar gewone meisjes en jongens die de diverse gezinnen van morgen zullen vormgeven. Zowel studenten als ouders en andere opvoeders zullen zich herkennen en inspiratie vinden in hun verhalen. Wij hebben er alvast vertrouwen in.

2

Laat me los ... en houd me vast

CLAIRE WIEWAUTERS

Hoge pieken, diepe dalen, eigenzinnig je weg zoeken en toch steun nodig hebben ... Het pad van jongeren gaat niet over rozen. Ouders en andere volwassen begeleiders hebben het niet onder de markt. Want jongeren uiten hun kwetsbare binnenkant nogal eens met explosief gedrag aan de buitenkant. Ook volwassenen moeten op zoek naar een nieuw evenwicht: loslaten, maar ook reageren waar nodig. En er zijn, voor hen, altijd.
